

Sveriges nationella minoriteter och minoritetsspråk

Lennart Rohdin

Region Jönköpings län, 4 juni 2021

Minoritetspolitik i Europarådet

Bakgrund:

- ❑ Sovjetunionens upplösning/Jugoslaviens sönderfall

Europarådets svar *för fred och säkerhet i Europa*:

- ❑ Europeiska *stadgan* om landsdels- eller minoritetsspråk (1992)
- ❑ Europarådets *ramkonvention* om skydd för nationella minoriteter (1995)

Riksdagen 1999

- ❑ Ratificerade Europarådets minoritetskonventioner
- ❑ Det finns 5 nationella minoriteter i Sverige:
 - ❖ *Judar, romer (inkl. resande), samer, sverigefinnar & tornedalingar*
- ❑ Det finns 5 nationella minoritetsspråk i Sverige:
 - ❖ *Finska, jiddisch, meänkieli, romani chib & samiska (samt alla varieteteter av språken)*
- ❑ Ett Nationell minoritetsspråk ägs ej exklusivt av en viss specifik nationell minoritet

Vad är en nationell minoritet?

- Minoritet – Skiljer sig språkligt och kulturellt från majoritetsbefolkningen (ej dialekt av svenska)
- Nationell – Har funnits av hävd i landet (historiskt)
- Har i dag en uttalad samhörighet och vilja att behålla sin identitet
- Bygger på principen om *självidentifikation*
- Ingen statistik – men, var 10:e invånare, kanske fler

Sverigefinnar i Jönköpings län (SCB 2016)

○ Gislaved	2.490	3,3 %
○ Gnosjö	726	2,8 %
○ Mullsjö	401	2,8 %
○ Habo	584	2,7 %
○ Vaggeryd	690	2,4 %
○ Värnamo	1.899	2,3 %
○ Jönköping	6.408	2,3 %
○ Nässjö	1.000	1,8 %
○ Vetlanda	1.030	1,8 %
○ Tranås	744	1,8 %
○ Eksjö	602	1,8 %
○ Jönköpings län	17.212	

Kungariket Sverige delades 1809

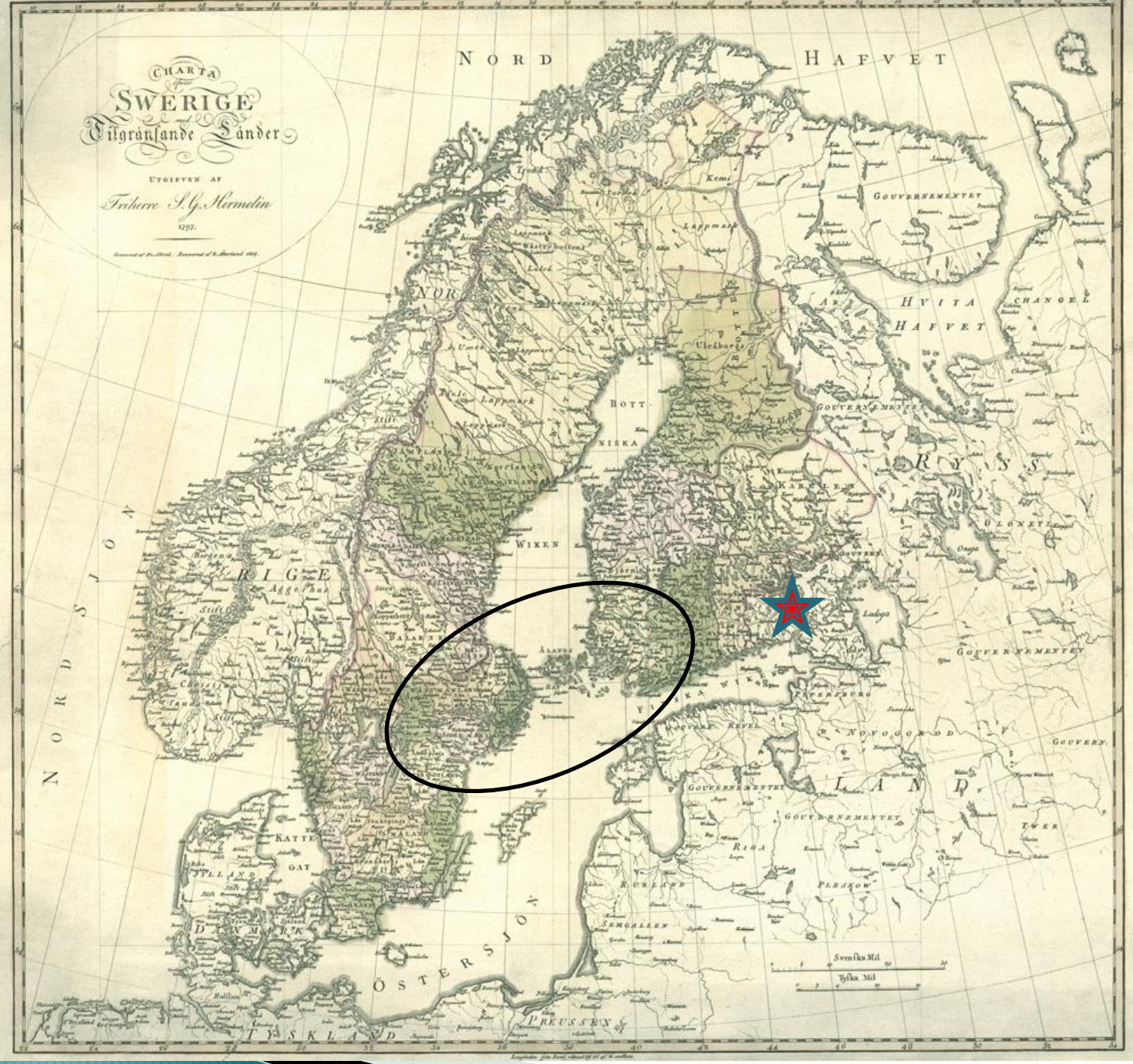
Avgörande inte minst för minoriteterna

- Gränsen längs Tornio–Muonio älv delade inte bara riket utan också de fem nationella minoriteterna, de finns i dag alla i både Finland och Sverige
- Minoriteten Tornedalingar skapades av själva gränsdragningen
- Åren efter 1809 blev starten för formandet av en ny syn på **Sverige** som:
 - **svenskarnas rike**, landet **där man talar svenska**

CHARTA
af
SWERIGE
Öfvergränsländer

UTGIFVEN AF
Fuherr S. G. Marmelin
1297.

Revised of G. Ström, General of S. Sweden 1819.

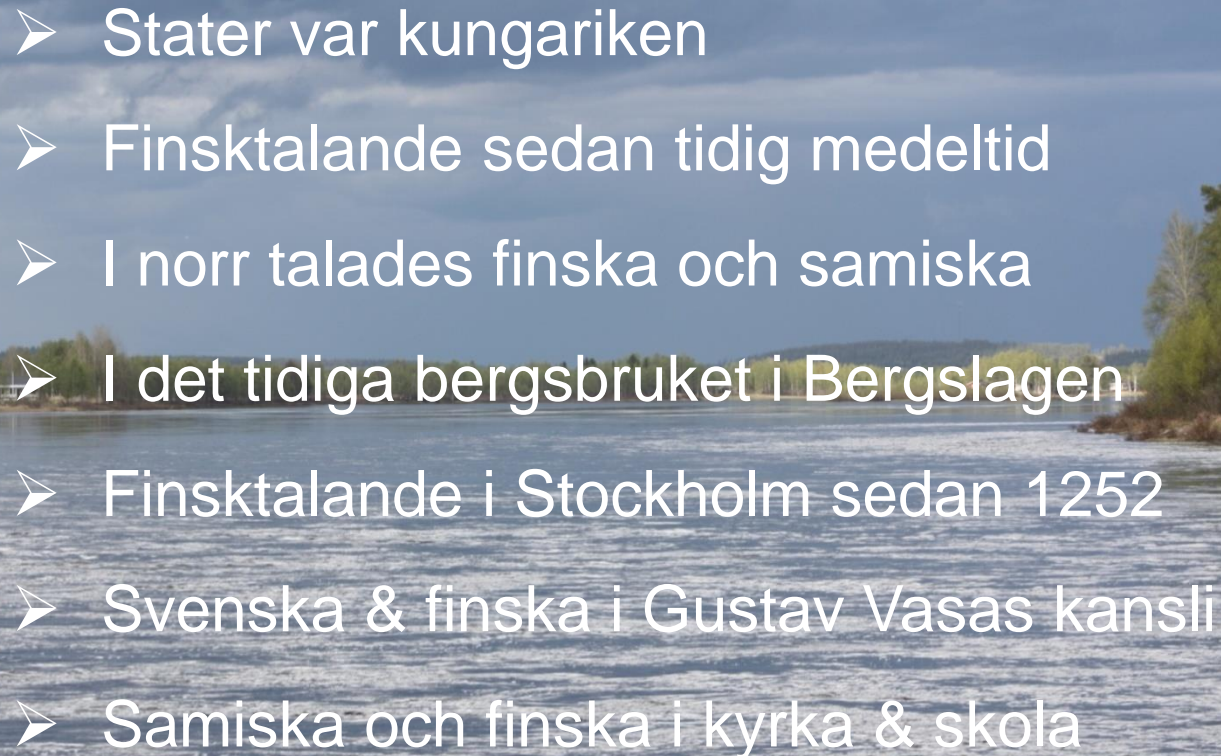

Svenska Mil
Ryska Mil

Longitude from Paris, about 10 1/2 to 10 1/4 miles

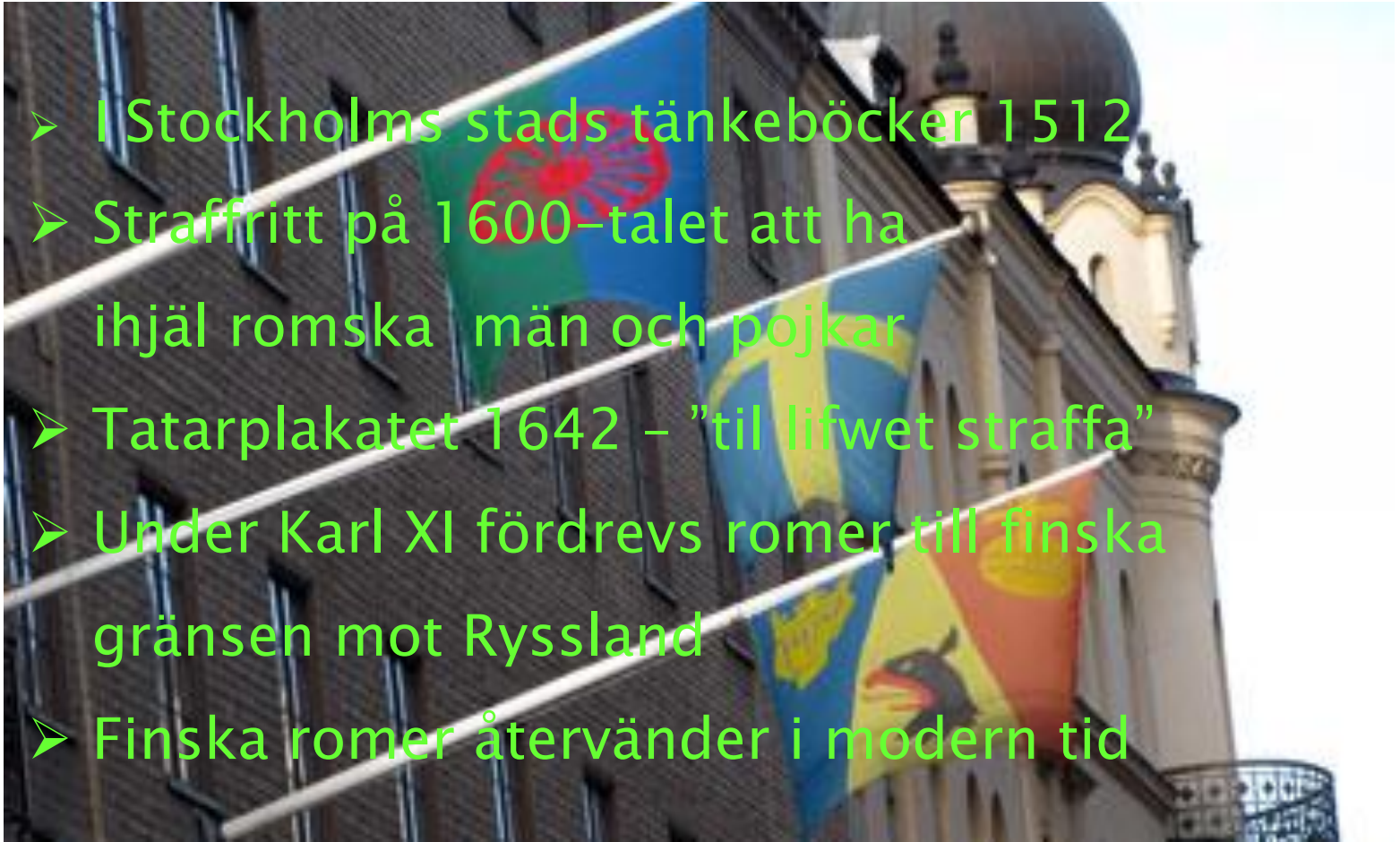
Före 1809

Sverige var flernationellt/flerspråkigt

-
- Stater var kungariken
 - Finsktalande sedan tidig medeltid
 - I norr talades finska och samiska
 - I det tidiga bergsbruket i Bergslagen
 - Finsktalande i Stockholm sedan 1252
 - Svenska & finska i Gustav Vasas kansli
 - Samiska och finska i kyrka & skola

Romer i Stockholm sedan 1512

- I Stockholms stads tänkeböcker 1512
- Straffritt på 1600-talet att ha ihjäl romska män och pojkar
- Tatarplakatet 1642 – "til lifwet straffa"
- Under Karl XI fördrevs romer till finska gränsen mot Ryssland
- Finska romer återvänder i modern tid

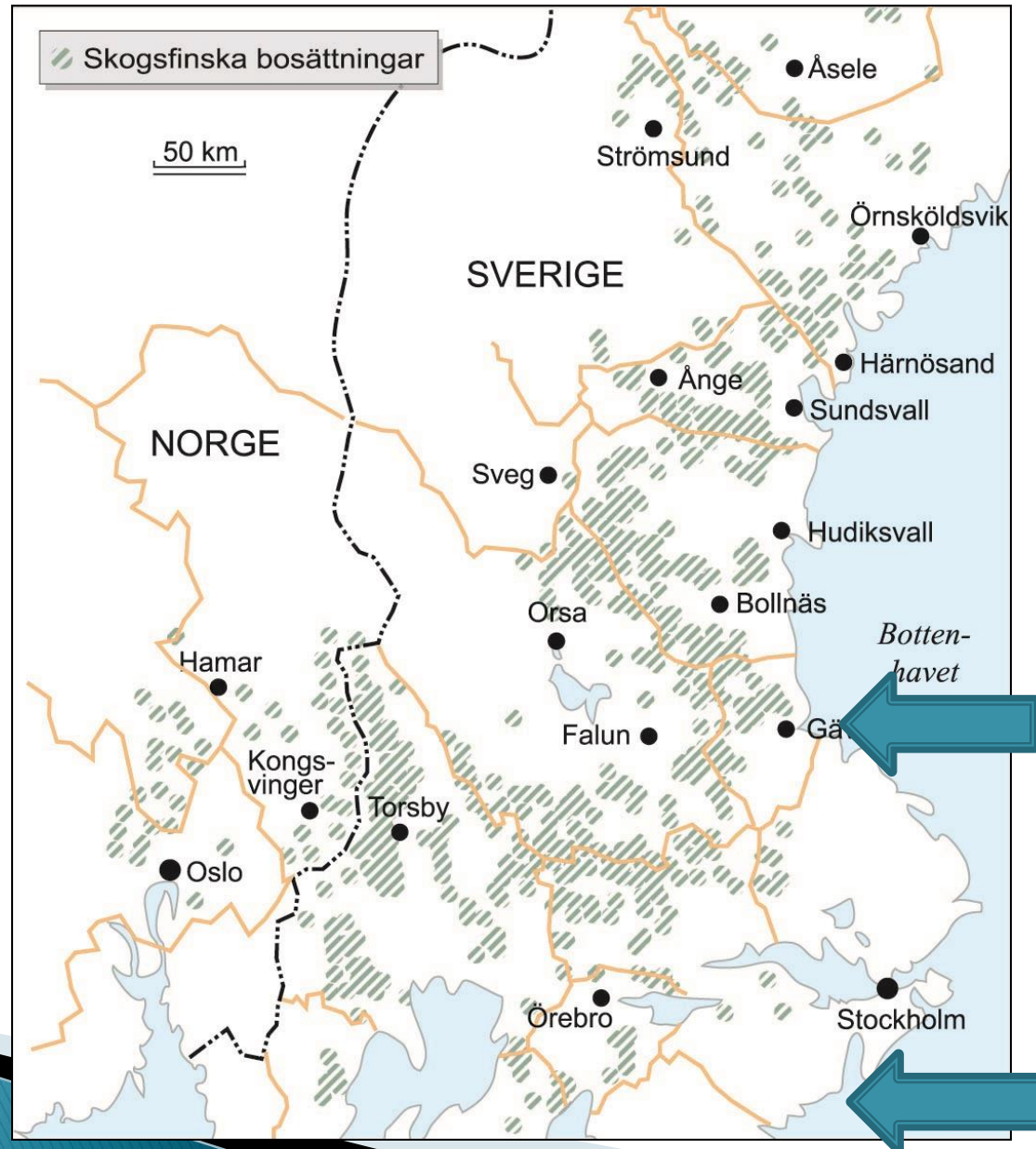

Judar officiellt sedan 1774

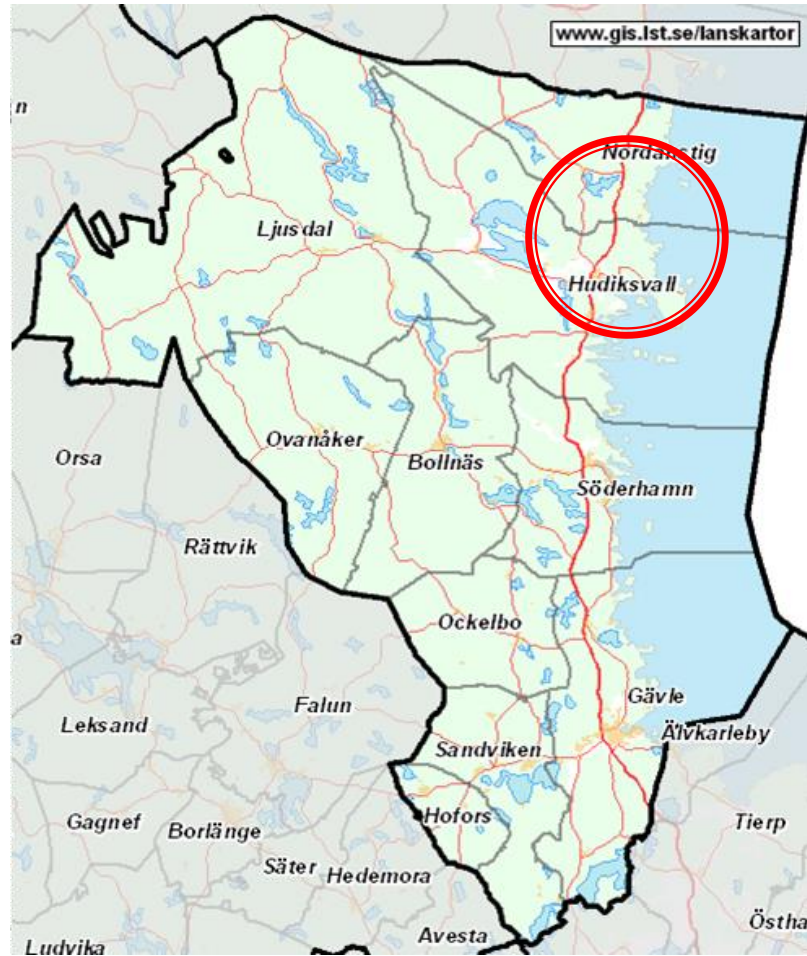

- I Stockholm, Göteborg, Norrköping och Karlskrona
- Judar konverterade och döptes redan i början av 1600-talet
- Judereglering till slutet av 1800-talet

Skogsfinsk kolonisation 15/1600-talet (Maud Wedin, 2007)

Carl v Linnés resa till Lappland -1732

Efter 1809

- Undanträngande & osynliggörande
- Samer & tornedalingar
- **1884** – I svenska skolor talas svenska
- **1957** – Skolöverstyrelsens skrivelse
- Lycksele **2012**

”Lapp ska vara lapp”

- ”Lapp ska vara lapp”-politiken från 1880-talet
- Nomadskolor fram till 1960-talet (**bara svenska**)
- Lappfogdar på Länsstyrelserna till 1970
- 1928 – Renbeteslag – *Vem är same/inte same?*
- Skogsavverkning, gruvor, vattenkraft, vindkraft etc

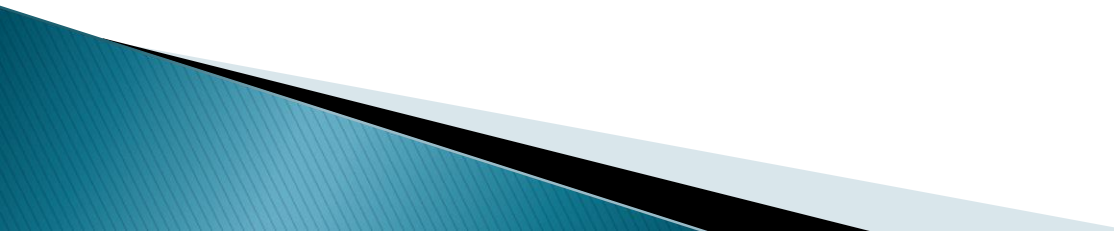
Romer – utanför det svenska samhället

- 1914 – Inreseförbud fram till 1954 års fria nordiska arbetsmarknad
- 1921 – Ordningslag/stadga som förbjuder romer att stanna mer än 3 veckor i samma kommun
- Förbud att bosätta sig i kommun fram till 60-talet
- Ingen rätt att gå i skola förrän på 60-talet
- Tvångssterilisering av romer/resande på 30/40-talet
- ”Tattarkravallerna” i Jönköping i slutet av 40-talet
- Systrarna Taikons (Katitzi) kamp på 60-talet

Rasbiologiska institutet i Uppsala (1921 – 1956/8)

- ❑ Ägnade sig åt rasbiologisk kartläggning i Sverige
- ❑ Inspirerade motsvarande verksamhet i Tyskland på 1920- /30-talet
- ❑ Fokuserade på "lägre stående grupper" som
 - ❖ "finnar"
 - ❖ "lappar"
 - ❖ "zigenare"
 - ❖ "judar"

Sveriges fem nationella minoriteter och fem minoritetsspråk (Riksdagen 2009)

- Samma historiska hemortsrätt till landet Sverige som majoritetsbefolkningen
 - Del av vårt lands gemensamma historiska kulturarv
-

Lagen om Nationella Minoriteter och Minoritetsspråk (LoNM) – Riksdagen 2009

- Minoritetspolitik handlar om *språk & kultur*
- *Rättighetslag!*
- Gäller i hela landet för **samtliga** 5 nationella minoriteter och 5 nationella minoritetsspråk
- Allmänna bestämmelser = **grundskydd överallt**
- Förstärkt skydd för **samiska**, **finska** och **meänkieli** i kommuner/regioner inom **förvaltningsområde** (FO)

Minoritetsspråksmålen (Prop. 2008/09:158)

- De nationella minoriteterna ska ges möjligheter att **tillägna sig, bruka och utveckla** sitt modersmål och utveckla en egen kulturell identitet.
- De nationella minoriteterna ska **kunna överföra** sitt minoritetsspråk och sin kultur **till nästa generation.**
- De nationella minoritetsspråken, som utgör en del av det svenska kulturarvet, ska **kunna bevaras och utvecklas som levande språk i Sverige.**

Grundskydd i Lagen om nationella minoriteter

§ 3 Myndigheter ska **informera** de nationella minoriteterna om deras rättigheter

§ 4 Stat/kommun ska **skydda** och **främja** de nationella minoriteternas **språk och kultur**

Särskilt främja barns utveckling av en kulturell identitet och användning av sitt eget NM-språk

§ 5 Myndigheter ska ge de nationella minoriteterna **möjlighet till inflytande och samråda** med dem i frågor som berör dem

84/290 kommuner & 15/21 regioner i FO för finska, meänkieli och/eller samiska

- **Service** på NM-språket i ärenden som har anknytning till området, när enskilda så begär
- **Förskola** och **äldreomsorg** där hela eller väsentlig del av verksamheten bedrivs på NM-språket
- **Statsbidrag till kommun/region** för de merkostnader lagen medför
- FO **gäller språket** – t.ex. finska romer i finskt FO

VISSTE DU ATT?

- Kannte var tonde av Sveriges invånare tillhör någon av våra nationella minoriteter samer (även urfolk), sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar.
- Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk anger minoriteternas rättigheter. Lagändringen har trätt i kraft från den 1 januari 2019 som förstärker rättigheterna.
- Lagen fastslår rätten till inflytande i samhället och stöd för de historiska minoritetskulturerna och till minoritetsspråket i dess olika varieteter.
- Lagen omfattar alla myndigheter och gäller i hela landet.
- 84 kommuner och 15 regioner ingår i dagens 14 tillåtna förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska. Även andra kommuner kan ha möjlighet att ingå i ett förvaltningsområde. Ansökan om frivillig anslutning ska lämnas till Regeringskansliet senast den 1 mars.
- Inom förvaltningsområdena finns en utökad service att erbjuda service på finska, meänkieli och samiska. En del förvaltningsområden omfattar flera av språken.
- I förvaltningsområdena omfattas även statliga myndigheter av det utökade servicen.

Läs mer på www.minoritet.se

Nationella minoriteter i Sverige

TORNEDALINGAR

► Det finns cirka 50 000 tornedalingar i Sverige framförallt bosatta i Norrbotten. Minoritetsspråket är meänkieli. Kommuner som ingår i förvaltningsområdet för meänkieli är:

- Gällivare
- Haparanda
- Kalix
- Kiruna
- Luleå
- Pajala
- Stockholm
- Umeå
- Övertorneå

SAMER

► Det finns 20 000–35 000 samer i Sverige som talar bland annat nordlamska, lulesamiska, pitesamiska, sydostlamska och unersamiska. Kommuner som ingår i det samiska förvaltningsområdet är:

- Arjeplog
- Arvidsjunde
- Berg
- Dorotea
- Gällivare
- Härjedalen
- Jokkmokk
- Kiruna
- Krokom
- Luleå
- Lycksele
- Malli
- Samele
- Stockholm
- Storlien
- Strömsund
- Sundsvall
- Umeå
- Vilhelmina
- Vindeln
- Åre
- Åsle
- Älvdalen
- Ornskoldsvik
- Östersund

ROMER

► Det finns 50 000–100 000 romer och resande i Sverige bosatta över hela landet. Minoritetsspråket är romani chib.

JUDAR

► Det finns 20 000–25 000 judar i Sverige bosatta över hela landet. Minoritetsspråket är jiddisch.

SVERIGEFINNAR

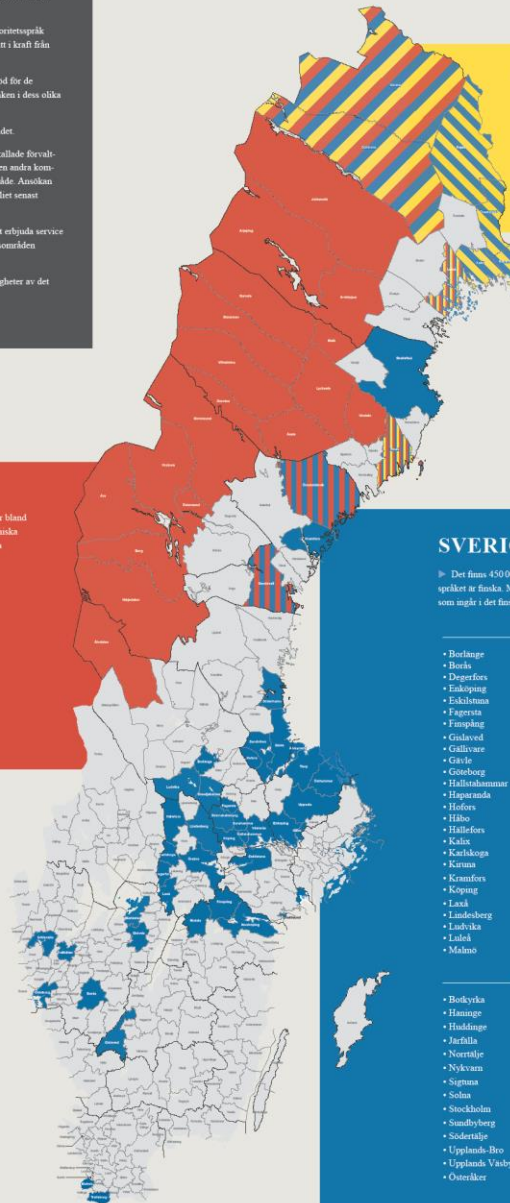
► Det finns 450 000–600 000 sverigefinnar i Sverige. Minoritetsspråket är finska. Många bor i Stockholm-Miladalen. Kommuner som ingår i det finska förvaltningsområdet är:

UTANFÖR STOCKHOLM

- Borlänge
- Bräcke
- Degerfors
- Enköping
- Eskilstuna
- Fagersta
- Finspång
- Gästaved
- Gällivare
- Gäddede
- Gästebol
- Göteneborg
- Hallstaholmen
- Haparanda
- Hofors
- Häbo
- Hällefors
- Kalix
- Karlskoga
- Kiruna
- Kramfors
- Kopparberg
- Laxå
- Ljusdal
- Ludvika
- Luleå
- Malå
- Mariestad
- Motala
- Norrköping
- Örebro
- Pajala
- Simonskloster
- Skellefteå
- Skanskaströmmen
- Skövde
- Smålandsbygd
- Sundsvall
- Surahammar
- Söderhamn
- Uppsala
- Trelleborg
- Trollhättan
- Timrå
- Uddevalla
- Umeå
- Uppsala
- Västerås
- Älvkarleby
- Örebro
- Örnäs
- Övertorneå

STOCKHOLMSOMRÅDET

- Botkyrka
- Haninge
- Huddinge
- Järfalla
- Norrtälje
- Nykvarn
- Sigtuna
- Solna
- Stockholm
- Sundbyberg
- Södertälje
- Upplândia-Bro
- Upplândia Vasby
- Österåker

Uppgifter för regioner

- Myndighetsutövning
- Information
- Kultur
 - ❖ De regionala kulturplanerna
 - ❖ Läns- /regionbiblioteken
- **S A M R Å D !**

Bibliotek i regioner & kommuner

- Bibliotekslagen § 5:

*”Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna **särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna** och åt personer som har annat modersmål än svenska bl.a. genom att erbjuda litteratur på*

- 1. **De nationella minoritetsspråken, ...”***

- Biblioteket är medborgarens centrala mötesplats

SOU 2017:60/prop. 2017/18:199

Övergripande bedömning

- Minoritetspolitiken behöver *integreras bättre* inom andra politikområden
 - ❖ Mainstreaming – inte något nischområde!
Minoritetspolitiken ska **in i alla olika kommunala/ regionala verksamheter** – Jfr jämställdhet, barns rättigheter
 - ❖ Bygger på dialog med de berörda på alla nivåer i alla olika verksamheter

För alla kommuner och regioner från 1 januari 2019 (Riksdagen 2018)

- Skyldighet anta *mål och riktlinjer* för det minoritetspolitiska arbetet – § 5
- ❖ Hyllvärmare? Kanske, men startar en process
- Ovillkorlig *skyldighet att informera* om minoriteters rättigheter och det allmännas ansvar – § 3

För alla kommuner och regioner från 1 januari 2019

- ❑ *Samråd* innebär en *strukturerad dialog* med de NM
- ❑ Deras bidrag ska *kunna beaktas i* kommuners och regioners *beslutsfattande* – § 5
- ❑ Samråd *oavsett* om det finns föreningar – § 5
- ❑ Särskilt främja *barns & ungas* möjligheter till inflytande – § 5

Samråd är nyckeln till framgång!

- Tydliga mål & klar förankring i politisk och verksamhetsmässig ledning
- ❖ Politiken kan/bör stötta pressade verksamheter
- Tydlig samordnande funktion för minoritetspolitiken i regionens verksamheter
- Fungerande samråd med de olika nationella minoriteterna och bärarna av minoritetsspråken

Där samråd fungerar, där fungerar NM-politiken bättre!

Lennart Rohdin

Mångfald & Enfald

Nationella minoriteter och minoritetsspråk

lennart.rohdin@telia.com